

JAKUB CZOPEK

Nadmiarowość informacji ery społeczeństwa informacyjnego wyzwaniem dla nauczyciela

Redundancy of Information in the Era of Information Society as a Challenge for the Teacher

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Medialnej, Polska

Streszczenie

Zmiany w przestrzeni medialnej stawiają przed współczesnym nauczycielem szereg wyzwań. Jednym z nich jest dotarcie do informacji o wysokiej jakości w sytuacji zalewu informacji. Edukacja musi być oparta na aktualnej wiedzy, której przekazanie jest zadaniem nauczyciela. Jego wiedzę natomiast budują informacje pozyskiwane z różnych źródeł. Artykuł proponuje zestaw kryteriów, jakie powinny być wykorzystywane do określenia jakości informacji.

Słowa kluczowe: jakość informacji, społeczeństwo informacyjne, nauczyciel, praktyka edukacyjna

Abstract

Changes in the media landscape confront teachers with a number of challenges. One of them is to reach high quality information in a flood of information of today. Education must be based on current knowledge and the transmission of this knowledge is the task of teacher. His knowledge, however, is built from information from various sources. Article proposes a set of criteria that should be used to determine the quality of information.

Keywords: quality of information, information society, teacher, educational practice

Chociaż głosy o powstaniu społeczeństwa informacyjnego pojawiły się już na początku lat 60. XX w. w Japonii za sprawą prac Umesame (spopularyzowanych później przez Koyamę i Masudę) (Golka, 2008, s. 79–80), to dopiero błyskawiczny rozwój internetu w latach 90. XX w. i na początku XXI w. przybliżył to pojęcie użytkownikom mediów, wyprowadzając je z akademickich sal wykładowych i przenosząc „pod strzechy” na całym świecie. Dzisiaj nikogo już nie trzeba przekonywać o wadze i znaczeniu informacji nie tylko w codziennym życiu społecznym, ale również na niwie kulturalnej, politycznej czy przede wszystkim gospodarczej. Dominacja sektora usług informacyjnych nad innymi gałęziami gospodarki powoli staje się faktem w coraz większej liczbie krajów

wysoko rozwiniętych. Nad znaczeniem informacji dla współczesnych społeczności pochylało się już wielu badaczy (Negroponte, 1997; Rifkin, 2003; Castells, 2007), a każdy z nich kreślił własne spojrzenie na główne cechy społeczeństwa informacyjnego, które w każdym przypadku opierają się na podobnych filarach.

Za najważniejsze z nich uznaje się przede wszystkim odpowiednio wysoki poziom rozwoju technologicznego oraz kluczową rolę informacji jako najcenniejszego dobra w danej społeczności. To informacja stanowi kluczowe dobro i najbardziej pożądaną element determinujący kształt życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego i politycznego. Wartość informacji jest w takim społeczeństwie tak duża, że traktuje się je nie tylko równoważnie, ale w szczególnych przypadkach jako bardziej wartościowe od dóbr materialnych (Kęsy, 2011, s. 75). W społeczeństwie informacyjnym wysoko rozwinięte środki komunikacji oraz przetwarzania informacji stanowią podstawę tworzenia większej części dochodu narodowego, a także główne źródło utrzymania większości ludzi. Różnego rodzaju specjaliści i naukowcy mają istotny udział w strukturze zawodowej. Tym samym przede wszystkim komputer i internet oraz inne nowoczesne środki przekazu informacji stają się jednymi z najważniejszych aspektów ludzkiej codzienności (Szewczyk, 2007, s. 21).

Z niewątpliwymi zaletami tak skonstruowanego społeczeństwa idą jednak w parze również wady, często nieuświadomiane. Skoro głównym dobrem jest informacja, a główną działalnością jej produkcja, to pojawia się problem jej nadmiarowości. Kompetencje informacyjne nabierają w tej sytuacji kluczowego znaczenia. Umiejętność wyszukiwania, wydobywania, selekcjonowania, gromadzenia i przesyłania informacji to tylko niektóre z nich. Coraz inteligentniejsze wyszukiwarki i bardziej wyrafinowane algorytmy wyszukiwawcze pozwalają na dotarcie do poszukiwanych informacji nawet użytkownikowi o najbardziej podstawowych kompetencjach. Ale czy każda informacja jest równie cenna? Czy wszystkie wyniki, jakie podsunie nam wyszukiwarka w odpowiedzi na nasze zapytanie, będą tak samo dobre z naszego punktu widzenia? Wszak odpowiedź ta opiera się tylko i wyłącznie na użytych słowach kluczach. Pomija kontekst i intencje autora zapytania. Ponadto nie każdy użytkownik potrafi odpowiednio przełożyć swoje potrzeby informacyjne na język wyszukiwarki czy używać operatorów logicznych do bardziej precyzyjnego wyszukiwania.

Szczególną wagę należy przyłożyć wobec tego do oceny i wartościowania informacji. Otrzymane wyniki muszą zostać sprawdzone pod kątem występowania określonych kryteriów, które pozwolą stwierdzić, czy użytkownik ma do czynienia z informacją o wysokiej bądź niskiej jakości.

Kwestia jakości wykorzystywanych informacji jest istotna przede wszystkim w przypadku osób zajmujących się szeroko rozumianą edukacją i kształceniem. Zadaniem nauczyciela jest przekazywanie wiedzy, a ta zbudowana jest z informacji (Grabowski, Zajac, 2009, s. 104). Tym samym to, jakich informacji nau-

czytel użyje, determinuje wiedzę, jaką przekaże. W tym miejscu można jednak zaprotestować – przecież każdy nauczyciel powinien posiadać wiedzę książkową, nie musi codziennie zaglądać do internetu, by przygotować kolejne lekcje. Jest to oczywiście argument słuszny, bowiem zdecydowana większość wykorzystywanych i przekazywanych przez nauczyciela treści bazuje na informacjach o wysokiej jakości znalezionych i przyswojonych z książek i innych opracowań naukowych w toku wieloletnich studiów. W wielu przypadkach nie ma konieczności jej uaktualniania – równania matematyczne, podstawowe prawa fizyki czy biologii nie zmieniają się. Są jednak obszary wiedzy, w których aktualność przekazywanej wiedzy (a co za tym idzie – również wykorzystywanych informacji) wygląda nieco inaczej. Historia najnowsza i związane z nią badania historyków stanowiące ważną część wiedzy o społeczeństwie, przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne, nowe nurty i prądy w kulturze – literaturze, plastyce, muzyce – to tylko niektóre z takich obszarów. Ponadto wiedza odnosząca się do rzeczywistości, poparta przykładami zastosowań praktycznych w otaczającym świecie, ma większą szansę, by trafić do ucznia. A w celu znalezienia tych przykładów większość nauczycieli sięgnie właśnie do internetu i zawartych tam informacji.

W kontekście powyższych rozważań kluczowego znaczenia nabiera jakość informacji. Wyzwaniem dla współczesnego człowieka, w tym również nauczyciela, nie jest już tylko wyszukanie i dotarcie do informacji, która w danym momencie jest mu potrzebna. Problemem staje się wybranie z szeregu podobnych informacji tej, która będzie w możliwie największym stopniu zaspokajała potrzeby informacyjne danej osoby. Innymi słowy – wskazanie informacji najlepszej, o najwyższej jakości. Czym wobec tego powinna się charakteryzować informacja o wysokiej jakości? Na to pytanie od kilkunastu lat próbują odpowiedzieć specjaliści z zakresu informacji naukowej (Pulikowski, 2007; Borszewski, 2012; Bednarek-Michalska, 2013). Zastosowanie kryteriów wartościujących pozwala wskazać pewne cechy, jakimi taka informacja powinna się wyróżniać.

Wspomniani autorzy za kluczowy atrybut informacji jakościowej uważają jej relewancję pragmatyczną (pertynencję), czyli odpowiadanie na potrzeby informacyjne użytkownika. Innymi słowy – informacją o wysokiej jakości jest taka, która może być użyteczna.

Z użytecznością informacji wiąże się jej wiarygodność, a więc pochodzenie ze źródła (od osoby lub instytucji) godnego zaufania, o odpowiednich kwalifikacjach i kompetencjach najlepiej popartych doświadczeniem w danej dziedzinie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wiarygodność nie może być rozpatrywana całościowo, ale jedynie w określonym obszarze wiedzy. Ten sam podmiot, będąc wiarygodny w jednej dziedzinie, nie może być automatycznie taktowany jako wiarygodny w innej.

Kolejną niewątpliwie ważną cechą informacji jakościowej jest jej aktualność rozumiana jako zgodność z rzeczywistością w momencie jej używania. Nakłada to na użytkownika informacji wymóg aktywnego i krytycznego odbioru treści. Wszak informacje aktualne w momencie publikacji mogą się okazać zdezaktualizowane w momencie ich odbierania. To na odbiorcy spoczywa obowiązek ustalenia, kiedy dana informacja została wygenerowana i czy w dalszym ciągu można ją uznać za aktualną. Z aktualnością wiąże się kwestia dostępności, a więc możliwości wykorzystania jej przez użytkownika. Informacje aktualne, ale niedostępne nie będą relewantne dla odbiorcy.

Informacja o wysokiej jakości musi być informacją dokładną, ściśle odpowiadającą na zadane przez poszukującego pytanie. Co ciekawe, specjaliści od nauk o informacji rozpatrują dokładność w kontekście celu używania danej informacji. Zbyt duża dokładność i precyzja mogą przekraczać możliwości zrozumienia przez odbiorcę (Swoboda, 2016, s. 244).

Podobna sytuacja zachodzi w przypadku kolejnej cechy – kompletności. Brak pewnych danych rzecz jasna działa na niekorzyść jakości informacji, ale również ich nadmiar może do tego prowadzić. Odbiorca przytłoczony nadmiarem danych nie będzie w stanie przekształcić ich w konkretną wiedzę, którą później mógłby wykorzystać do rozwiązania zadanego problemu.

Kolejna cecha to spójność informacji, a więc odpowiednia relacja między jej formą a treścią, współgranie poszczególnych elementów i tworzenie zwartej, logicznie skonstruowanej całości. Z pojęciem formy wiąże się ponadto kwestia odpowiedniości formatu informacji, czyli dostosowania go do miejsca publikacji i możliwego kontekstu użytkowania. Element ten jest szczególnie ważny w przypadku źródeł internetowych, gdzie oprócz informacji tekstowych bardzo często publikowane są też pliki graficzne czy prezentacje.

Ze środowiskiem sieciowym ściśle związana jest również kompatybilność informacji rozumiana jako jej powiązanie z innymi informacjami. Swego rodzaju przystawalność do rzeczywistości, zgodność z informacjami pochodzącymi z innych źródeł działa w tym przypadku na korzyść jakości. Możliwość pracy z hipertekstem, linkowanie tekstów w internecie pozwala zdecydowanie łatwiej i szybciej określić kompatybilność informacji znalezionej w sieci, niż ma to miejsce w przypadku tekstów „analogowych”.

Warto też pamiętać o bezpieczeństwie informacji. Wszak to, co cenne, o wysokiej jakości, powinno być odpowiednio chronione. Brak dostępu dla niepowołanych osób, ochrona przed modyfikacją treści lub inne zabezpieczenia, jakie podjął względem informacji jej twórca, mogą upewnić potencjalnego użytkownika o zachowaniu odpowiednich środków bezpieczeństwa (Swoboda, 2016, s. 245).

Jednak nie tylko informacja jako taka powinna podlegać ocenie według przytoczonych kryteriów. Równie ważne jest także miejsce, z którego dana in-

formacja jest pobierana, a więc konkretna strona internetowa. Łatwość tworzenia stron internetowych sprawia, że w zasadzie każdy może w sieci publikować własne (lub przytaczać cudze) dane, informacje, wiadomości, dodając tym samym własną kroplę do informacyjnego potopu. Opublikowana w ten sposób informacja niekoniecznie musi być odpowiednio akredytowana, a więc nie musi posiadać odpowiedniej gwarancji jakości, uwierzytelnienia, jakie niejako automatycznie otrzymywała informacja publikowana w formie papierowej w czasach „przedinternetowych”. Jako kryteria oceny jakości serwisów internetowych Karwatka (2010, s. 3–6) proponuje następujące punkty: czytelność stanu systemu, adekwatność systemu do świata rzeczywistego, możliwość kontroli i wolność wyboru dla użytkownika, spójność i standaryzację serwisu, zapobieganie powstawaniu błędów, rozpoznanie (rozumiane jako możliwość intuicyjnego odnalezienia się w budowie i funkcjonalnościach danego serwisu), elastyczność i efektywność użycia, umiar i estetykę pod względem formy, charakter i formę pomocy w przypadku wystąpienia błędu oraz odpowiednio przygotowany i udokumentowany dział pomocy.

We współczesnym świecie kompetencje informacyjne, do których możemy zaliczyć umiejętność dotarcia do informacji o wysokiej jakości, nabierają wyjątkowego znaczenia w zasadzie we wszystkich sferach życia, w tym również w edukacji. Stawia to przed nauczycielem wyzwanie ciągłego poszerzenia swoich umiejętności w zakresie korzystania z sieci i jej zasobów. Poszukiwanie nowych metod dydaktycznych, przykładów, a przede wszystkim nowych informacji, praktycznych zastosowań wiedzy teoretycznej pozwoli mu na przygotowanie swoich lekcji w najlepszy możliwy sposób. Feng i Ha (2016, s. 1653–1663) udowodnili w swoich badaniach, że im wyższe kompetencje komunikacyjne nauczycieli, tym wyższa skuteczność nauczania (*teaching efficacy*) i efektywność szkoły (*school effectiveness*). Informacja o wysokiej jakości tworzy wiedzę wysokiej jakości, a ta bezpośrednio przekłada się na edukację wysokiej jakości.

Literatura

- Bednarek-Michalska, B. (2013). *Ocena jakości informacji elektronicznej. Pulapki sieci*. Pobrałe z: <http://www.ebib.pl/2007/86/a.php?bednarek> (30.05.2017).
- Boruszewski, J. (2012). Jakość i wiarygodność informacji w infobrokerstwie. *Lingua ac Communitas*, 22. Pobrałe z: http://lingua.amu.edu.pl/Lingua_22/13_Jaroslav%20Boruszewski.pdf (30.05.2017).
- Castells, M. (2007). *Spółczesność sieci*. Warszawa: PWN.
- Feng, L., Ha, J.-L. (2016). Effects of Teachers' Information Literacy on Lifelong Learning and School Effectiveness. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 12 (6), 1653–1663.
- Golka, M. (2008). *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (de)informacyjne*. Warszawa: PWN.
- Grabowski, M., Zając, A. (2009). Dane, informacja, wiedza – próba definicji. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 798, 99–116.

- Karwatka, T. (2010). *Testy użyteczności z użytkownikami*. Pobrane z: <http://szkoleniausability.pl/narzedziownik-uzytecznosci-czesc-1.pdf> (30.05.2016).
- Kęsy, M. (2011). Społeczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości. *Dydaktyka Informatyki. Problemy i Wyzwania Społeczeństwa Informacyjnego*, 1, 74–81.
- Negroponete, N. (1997). *Cyfrowe życie. Jak się odnaleźć w świecie komputerów*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Pulikowski, A. (2007). Kryteria oceny dokumentów wyszukiwanych w Internecie. W: E. Gondek, D. Pietruch-Reizes (red.), *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak* (s. 116–128). Katowice: Wyd. UŚ.
- Rifkin, J. (2003). *Wiek dostępu. Nowa kultura kapitalizmu, w której płaci się za każdą chwilę*. Wrocław: Wyd. Dolnośląskie.
- Swoboda, I. (2016). Jakość informacji. W: S. Cisek, A. Januszko-Szakiel (red.), *Zawód infobroker. Polski rynek informacji*. Warszawa: Wyd. Nieoczywiste.
- Szewczyk, A. (2007). Społeczeństwo informacyjne – nowa jakość życia społecznego. W: A. Szewczyk (red.), *Społeczeństwo informacyjne – problemy rozwoju*. Warszawa: Difin.